

Motion till riksdagen 2011/12:So462

av **Marianne Berg m.fl. (V)**

Assisterad befruktning för alla kvinnor

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att en moderskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid ett allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg.¹
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att partnern till den kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför ett allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta moderskapet till barnet.¹
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet.¹
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de sju universitetssjukhusen.
6. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag om nationella riktlinjer för landstingens hantering av assisterad befruktning.
7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att ensamstående kvinnor får tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda möjligheten för kvinnor att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt.

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkandena 1, 2 och 4 hänvisade till CU.

2 Alla barn ska ha lika rätt till sina föräldrar

År 2005 fick även kvinnor som är partner eller sambo med en annan kvinna möjlighet till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Partnern eller sambon anses tillsammans med den befruktade kvinnan vara förälder till det barn som föds, förutsatt att hon har samtyckt till behandlingen. För lesbiska kvinnor gäller dock en speciell regel där föräldraskapet fastställs slutligen genom bekräftelse eller dom. Det barn som tillkommer genom insemination i egen regi eller vid klinik utomlands omfattas inte av lagstiftningen. Det innebär att det fortfarande saknas möjlighet för den födande kvinnans maka, partner eller sambo att få föräldraskapet till barnet fastställt i en sådan situation. Trots möjligheten för lesbiska kvinnor att få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus förekommer det fortfarande att par åker utomlands för att söka behandling eller att de själva genomför inseminationen i hemmet. Sjukhusens köer har växt snabbt, vilket medför långa väntetider.

De barn som tillkommer efter en insemination utomlands eller privat i hemmet löper risk att bara få en juridisk vårdnadshavare. I dag måste nämligen moderns partner ansöka om att adoptera barnet i ett sådant fall. Att det kan uppstå stora problem till följd av denna lucka i lagen visar tydligt två beslut från Norrköpings tingsrätt (se beslut 2006-12-14 A 2282-06, A2273-06) där två lesbiska kvinnor i två olika fall fick avslag på sin ansökan om att adoptera sin partners barn trots att socialnämnden tillstyrkt adoptionerna. Kvinnorna fick sedan rätt i högre instans, men dessa fall visar ändå tydligt att lagen måste ändras då den inte erbjuder alla barn samma skydd. För ensamstående kvinnor saknas i dag helt möjlighet till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården. Vänsterpartiets mål är att lagstiftningen ska gälla lika för alla oavsett sexuell läggning och civilstånd. Vi menar därför att den befintliga lagstiftningen om assisterad befruktning måste ändras på en rad punkter.

2.1 Utredningen om föräldraskap vid assisterad befruktning

Utredningen "Föräldraskap vid assisterad befruktning" (SOU 2007:3) presenterades 2007. Utredaren föreslår att föräldraskapet vid assisterad befruktning regleras på samma sätt för samkönade par och för olikkönade par. En föräldraskapspresumtion ska gälla så att den kvinna som är moderns maka, registrerade partner, automatiskt anses vara barnets förälder. Om modern är sambo med en kvinna ska föräldraskapet fastställas genom bekräftelse eller dom. Bestämmelserna ska även omfatta assisterad befruktning som skett utomlands och insemination genom privat försorg. Utredaren föreslår även en ny bestämmelse i föräldrabalken om att barn som tillkommit genom assisterad befruktning med donerade ägg eller spermier har rätt till information om sitt genetiska ursprung. Det ska framgå att det är föräldrarna som har ansvaret för

Fel! Okänt namn på

att upplysa barnet om detta. Regeringen har dessvärre ännu inte presenterat något förslag som grundar sig på utredningen.

2.2 Inför en moderskapspresumtion

Ett barn som föds av gifta heterosexuella föräldrar faller under den s.k. faderskapspresumtionen. Mannen i äktenskapet anses alltså automatiskt vara far till barnet oavsett om han verkligen är den biologiska fadern eller inte. Som lagstiftningen är utformad i dag är det möjligt att ett barn som tillkommit i ett lesbiskt förhållande i praktiken bara får en rättslig vårdnadshavare. Om ett barn tillkommit genom privat insemination i hemmet eller efter assisterad befruktning utomlands saknar nämligen den befruktade kvinnans partner möjlighet att bekräfta föräldraskapet. Vi anser att en moderskapspresumtion alltid ska gälla i de fall där det lesbiska paret är gifta eller registrerade partner – detta oavsett hur barnet har tillkommit. Moderskapspresumtionen ska kunna hävas om donatorn vill ta på sig det rättsliga faderskapet under förutsättning att den biologiska modern och hennes maka eller partner godkänner hans faderskapsbekräftelse. Samma regler ska gälla för det rättsliga föräldraskapet oavsett om föräldrarna lever i en heterosexuell eller en lesbisk relation. Ett alternativ till att införa en moderskapspresumtion är att ta bort faderskapspresumtionen som gäller för barn till gifta heterosexuella par. Undersökningar visar nämligen att så många som ca 5–10 % av alla barn egentligen har en annan biologisk far än mannen i äktenskapet.

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att en moderskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap eller registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg. Detta bör riksdagen begära.

2.3 Inför en moderskapsbekräftelse

En ogift heterosexuell man måste bekräfta faderskapet till barnet för att han ska anses som den rättsliga fadern. Vi anser att moderskap i en lesbisk relation bör kunna bekräftas på samma sätt som faderskap oavsett om modern befruktats vid allmänt sjukhus eller genom privat försorg. Det finns inga sakliga skäl till att de regler som gäller för heterosexuella föräldrar inte ska kunna gälla för lesbiska föräldrar.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att partnern till den kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta moderskapet till barnet. Detta bör riksdagen begära.

2.4 Inför möjlighet att välja donator

I dag saknas en uttrycklig möjlighet för ett par att själva välja vilken man de vill ha som donator. Men vissa av universitetssjukhusen ger i praktiken par en sådan möjlighet. Vi anser att det ska införas en laglig rätt att välja donator för alla par oavsett sexuell läggning. I dag ska val av lämplig spermagivare göras av läkaren. I huvudsak ska läkarens val styras av att den tänkte givaren inte skall vara olämplig av medicinska skäl, men läkaren bör enligt föreskrifterna från Socialstyrelsen även eftersträva att finna en man som liknar den blivande sociale fadern när det gäller ögonfärg, hårfärg och kroppsbyggnad. Vi menar att föreskrifterna om att donatorn bör likna den blivande fadern helt saknar relevans. En utseendemässig likhet mellan barnet och de blivande föräldrarna är t.ex. ingenting som eftersträvas vid adoptioner. Däremot är självfallet en medicinsk undersökning av den tilltänkte donatorn motiverad.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen begära.

2.5 Inför möjlighet för donatorn att bekräfta faderskapet

För många homosexuella män är donation av sperma den enda möjligheten som finns att bli far till ett barn. I dag kan en donator bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom privat insemination på samma sätt som en man som haft samlag med barnets mor. Vi anser att det även ska finnas en möjlighet att bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Denna möjlighet kommer enbart att bli aktuell i de fall där paret själva valt ut en donator som de är överens om ska vara barnets rättsliga far. För den donator som läkaren väljer ut åt paret kommer situationen att vara oförändrad. Möjligheten för en man att bekräfta faderskapet till det barn som tillkommit genom befruktning vid allmänt sjukhus bereder väg för att fler inseminationer kan genomföras under medicinskt kontrollerade former.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet. Detta bör riksdagen begära.

2.6 Inför möjlighet till insemination på barnmorskemottagningar

I dag är det endast möjligt att söka behandling vid de sju universitetssjukhusen som finns i Stockholm, Uppsala, Göteborg, Linköping, Malmö, Umeå och Örebro. Donerade spermier får hanteras endast vid dessa sjukhus. Sedan lesbiska par 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården har sjukhusens köer ökat lavinartat. Vi anser därför att det finns all

Fel! Okänt namn på

anledning att tillåta insemination även på t.ex. barnmorskemottagningar. I Danmark och Finland är det redan i dag möjligt för barnmorskor att utföra insemination. Ett heterosexuellt par som söker assisterad befruktning har oftast själva försökt bli med barn genom samlag under en längre tid. En del lesbiska par kan ha försökt bli gravida genom privat insemination i hemmet men en del har inte försökt på egen hand utan i stället valt att söka behandling direkt. För de lesbiska par där den kvinna som ska bära barnet inte har problem med infertilitet vore det betydligt enklare att söka sig till en barnmorskemottagning för att där få hjälp med inseminationen i stället för att behöva ställa sig i kö vid något av universitetssjukhusen. I de fall där kvinnan är infertil krävs självfallet en mer ingående medicinsk utredning än vad en barnmorskemottagning kan erbjuda. Om barnmorskemottagningar ges möjlighet att utföra inseminationer minskar belastningen på de ovan nämnda sjukhusen och de par som söker behandling behöver inte vänta på sin tur i årtal, något som kan vara nog så påfrestande för en relation. Vårt förslag innebär även en effektivare hantering av inseminationer när det gäller både kostnader och köer.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de sju universitetssjukhusen. Detta bör riksdagen begära.

2.7 Stoppa landstingens diskriminering av lesbiska par

Det förekommer fortfarande att lesbiska par som ansöker om assisterad befruktning behandlas annorlunda än heterosexuella par. Det är inte acceptabelt. Vissa landsting har helt olika regler beroende på parens sexuella läggning. I Västernorrland får lesbiska par själva bekosta upp till tre inseminationsförsök hos privat vårdgivare innan de blir erbjudna provrörsbefruktning. Ett försök kostar omkring 10 000 kronor. Men för heterosexuella par är behandlingarna gratis. Detta är ren diskriminering och vittnar om den okunskap om hbt-personer som fortfarande finns bland politiska beslutsfattare och inom sjukvården.

Lesbiska par som försöker få barn genom assisterad befruktning vill ibland dela behandlingsförsöken emellan sig. I dag ser även dessa rutiner helt olika ut hos olika landsting. För att lesbiska par ska slippa bli diskriminerade och godtyckligt behandlade bör regeringen ta fram nationella riktlinjer för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen begära.

3 Ge ensamstående kvinnor rätt till assisterad befruktning

Den traditionella kärnfamiljen som består av mamma, pappa, barn är i dag en gammaldags norm där många existerande familjebildningar inte får plats. Mångfalden av familjeformer har ökat, och det är rimligt att lagstiftningen anpassar sig efter hur människor faktiskt lever.

Allt fler kvinnor upptäcker att de inte måste avstå från ett liv med barn bara för att de inte har någon partner. Vissa kvinnor väljer därför att adoptera medan andra har en stark längtan efter att bära och föda ett barn. I dag är det möjligt för en ensamstående som fyllt 25 år att adoptera ett barn. Vi anser att ensamstående kvinnor bör få tillgång till assisterad befruktning på lika villkor som kvinnor som lever i en relation. Barn som tillkommit genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna får inte sämre uppväxtvillkor än ett barn som adopterats av en ensamstående kvinna eller man eller av någon annan anledning lever med endast en förälder.

I dag är det bara kvinnor som lever i en parrelation som har möjlighet att få tillgång till assisterad befruktning. Dock är det vanligt att ensamstående kvinnor söker behandling på klinik i t.ex. Finland eller Danmark, vilket gör att det redan i dag föds barn som tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående kvinnor i Sverige.

Det barn som tillkommit genom assisterad befruktning inom den svenska sjukvården har rätt att få uppgift om vem donatorn är när barnet uppnått tillräcklig mognad. Barn som tillkommit genom assisterad befruktning utomlands saknar dock ofta den möjligheten.

Bland riksdagens ledamöter finns majoritet för ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning. Dessvärre verkar det inte som om regeringen tänker lägga fram något förslag.

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att ensamstående kvinnor får tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Detta bör riksdagen begära.

4 Behandling med donerat ägg och donerad sperma samtidigt

I dag är det endast kvinnor som lever i en relation med en man som har möjlighet att ta emot donerade ägg. Eftersom både ägg och sperma inte får komma ifrån givare betyder det att lesbiska kvinnor som lider av ofrivillig barnlöshet saknar möjlighet att få behandling. Lesbiska kvinnor som är infertila ska självklart ha samma rättigheter och möjligheter som heterosexuella kvinnor. Lagen bör därför inte ställa krav på att den kvinna som vill ta emot ett donerat ägg är gift eller sambo med en man. En möjlighet att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt skulle även ge heterosexuella par där båda parter är infertila en möjlighet att skaffa barn. Vidare skulle

Fel! Okänt namn på

den kvinna-till-man transexuella man som vill donera ägg till sin kvinnliga partner kunna bli biologisk förälder.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att ge kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 oktober 2011

Marianne Berg (V)

Bengt Berg (V)

Eva Olofsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)